

የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪዎች በኢትዮጵያ
የካፒታል ገበያ

መግቢያ

Issue No. 52

23 December 2027

Price: \$1.99

የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪ ማለት በካፒታል ገበያ አዋጅ መሰረት መንግስት፣ ኩባንያ ወይም ሌላ ሕጋዊ ድርጅትን ጨምሮ ማንኛውንም ሰነድ መዋለ ንዋይን ለሽያጭ የሚያወጣ ወይም ለማውጣት መዘጋጀቱን የሚያስተዋውቅ ሰነድ ነው። የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪዎች በካፒታል ገበያ ውስጥ ዋነኛ ተሳታፊዎች ሲሆኑ እንደሚታዩት ለሚገዙት የሰነድ መዋለ ንዋዮች ዋና ምንጭ ሆነው ያገለግላሉ። እነዚህ አካላት የንግድ መስፈርቶች፣ የመሠረተ ልማት ፕሮጀክቶችን ጨምሮ የተለያዩ የመንግስት ስራዎችን ውጥን ለመደገፍ ካፒታል ያስገባሉ። የሰነድ መዋለ ንዋዮችን በማውጣት በኩል የሚደረገው የሰነድ መዋለ ንዋዮች ሽያጭ ሂደት አውጪዎች የፋይናንስ ፍላጎታቸውን እንዲያሳኩ እና እድገታቸው እንዲቀጥል ያስችላቸዋል። በተመሳሳይ እንቅስቃሴዎች በኢንቨስትመንታቸው ላይ ትርፍ እንዲያገኙ እድሎችን ይሰጣቸዋል። ይህ ጽሁፍ በካፒታል ገበያ ውስጥ የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪዎች ሚና ምንድነው የሚለውን ይተነተናል።

የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪ አይነቶች

የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪዎች በተለያዩ ዓይነቶች ሊመደቡ ይችላሉ። እያንዳንዳቸው የተለያዩ ባህሪያት፣ አላማዎች እና የሚያወጡት የሰነድ መዋለ ንዋዮች ዓይነቶች አሏቸው።

ኮርፖሬሽኖች

ኮርፖሬሽኖች ለእድገታቸው፣ ለማስፋፋት እና ለሥራ ማስኬጃ ፍላጎታቸው ገንዘብ ለማሰባሰብ የሰነድ መዋለ ንዋዮችን ዋና አውጪዎች በመሆን በካፒታል ገበያዎች ውስጥ ቀዳሚ ሚና ይጫወታሉ። እንደ ኮርፖሬሽን በካፒታል ገበያው ለመሳተፍ ሲወሰን፣ በተለምዶ እንደ አክሲዮኖች (የድርሻ ሰነድ መዋለ ንዋዮች) እና ቦንዶች (የብድር ሰነድ መዋለ ንዋዮች) ያሉ የተለያዩ የፋይናንስ ሰነዶችን ለሽያጭ ያወጣል።

የድርሻ ሰነድ መዋለ ንዋዮች በኩባንያው ውስጥ የባለቤትነት መብትን ይወክላሉ። ባለአክሲዮኖች በኩባንያው ጉዳይ በድርሻቸው ልክ የመምረጥ ወይም ድምጽ የመስጠት መብቶችን ጨምሮ የትርፍ ክፍፍሎችን የማግኘት መብት አላቸው። አክሲዮኖችን መሸጥ ኮርፖሬሽኖች ከብዙ ኢንቨስተሮች የረጅም ጊዜ ካፒታል እንዲሰጡ ያስችላቸዋል። ኢንቨስተሮች አክሲዮን የገዙበትን ገንዘብ አውጪዎች ወዲያውኑ የመመለስ ግዴታ የሌላቸው በመሆኑ የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪው የረጅም ጊዜ የፋይናንስ አማራጭ በመሆኑ ያገለግላል።

የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪዎች እንደ ቦንዶ ያሉ የብድር ሰነዶችን ለኢንቨስተሮች በመሸጥ እና ገንዘብ በመበደር መክፈያ ጊዜው ሲደርስ ወላድ እና ዋና ገንዘቡን ለኢንቨስተሩ ተመላሽ ያደርጋሉ። ኮርፖሬሽኖች የባለአክሲዮኖች ባለቤትነት እና የቁጥጥር ስልጣናቸው እንዲቀንሱ፣ እንዲደግፉ እና ከፍተኛ መጠን ያለው ካፒታል ለመሰብሰብ ከድርሻ ሰነድ ይልቅ ቦንዶችን ያወጣሉ።

ኮርፖሬሽኖች የሰነድ መዋለ ንዋይ አውጪዎች እንደ መሆናቸው ግልጽነትን ለማረጋገጥ፣ የኢንቨስተሮችን ጥቅም ለመጠበቅ እና የገበያ ታማኝነትን ለማሳደግ በካፒታል ገበያ ተቆጣጣሪዎች ለውጡ የቁጥጥር ማዕቀፎች እና ይፋ የማድረግ መስፈርቶች ተገዢ ናቸው። አውጪዎች ስለ ፋይናንስ ጤነታቸው፣ የንግድ ስታቲስቲክስ እና ስታቲስቲክስ አቅድቻቸው አስፈላጊ መረጃዎችን ለኢንቨስተሩ እና ለሌሎች መረጃ ፈላጊ አካላት የሚሰጡ የደንበኛ ሳቢ መግለጫ፣ የፋይናንስ መግለጫዎች እና ሌሎች መረጃዎችን ይፋ የሚያወጡ ሰነዶችን ማዘጋጀት አለባቸው። ኮርፖሬሽኖች በካፒታል ገበያ ውስጥ ሰነዶችን በማውጣት የተለያዩ አይነት የኢንቨስተሮች ስብስብ ማግኘት፣ የሰነዶቻቸውን ቶሎ የመሸጥ እና የመግዛት ሁኔታ ማሻሻል፣ ፕሮጀክቶችን እና ፈጠራዎችን ለመደገፍ አቅማቸውን ማሳደግ ይችላሉ። ሆኖም የኢንቨስተሮችን በራስ መተማመን ለማሳደግ እና የገበያ መረጋጋትን ለማስጠበቅ የውል ግዴታዎቻቸውን ማሟላት እና የህግ እና የቁጥጥር ደረጃዎችን ማክበር ኃላፊነት አለባቸው።

ኮርፖሬሽኖች የሚወጡ የሰነድ
መዋለ ንዋይ ዓይነቶች

የድርሻ ሰነድ መዋለ ንዋይ

የመጀመሪያው የድርሻ ሰነድ ሲሆን የተለያዩ ደረጃ እና ባህሪ ያላቸው የድርሻ ሰነዶች እንደ፡፡

ልዩ መብት የማያሰጡ አክሲዮኖች፡ እነዚህ የድርሻ ሰነዶች የድምጽ መስጠት መብት እና የካፒታል መጨመር እድል እና የትርፍ ክፍፍል መብት የሚያሰጡ ሆነው በኩባንያው ውስጥ የባለቤትነት ድርሻ መብት ይወክላሉ።

ልዩ መብት የሚያሰጡ አክሲዮኖች፡ እነዚህ አክሲዮኖች ከተለመዱት አክሲዮኖች (ልዩ መብት ከማያሰጡ አክሲዮኖች) ይልቅ በትርፍ ክፍፍል ወቅት ቅድሚያ የሚያሰጡ ቢሆኑም በአጠቃላይ የመምረጥ ወይም ድምጽ የመስጠት መብት አያሰጥም። እነዚህ የአክሲዮን አይነቶች ብዙውን ጊዜ የአክሲዮኖች እና የቦንዶች ባህሪያት ያላቸው ድቅል ሰነድ ተደርገው ይታያሉ።

የድርሻ ሰነድ መዋለ ንዋይ

የኮርፖሬት ቦንዶች፡ ኮርፖሬሽኖች የፋይናንስ ስራዎች፣ ለማስፋፋት ወይም ለዋና ዋና ፕሮጀክቶች ቦንዶችን ያወጣሉ። እነዚህ የኢንቨስትመንት ደረጃ ያላቸው ቦንዶች ወይም ከፍተኛ ምርት ቦንዶች ሊሆኑ ይችላሉ።

የኢንቨስትመንት ደረጃ ቦንዶች፡ እንደዚህ አይነት ቦንዶች ብድር በመመለስ ብቃት ምክንያት ደረጃ የወጣላቸው ዝቅተኛ ትርፍ የሚያስገኙ ነገር ግን ደህንነታቸው የተጠበቀ ኢንቨስትመንቶች ናቸው።

ከፍተኛ ትርፍ ያላቸው ቦንዶች፡ እነዚህ የቦንድ አይነቶች ብድር የመመለስ ብቃታቸው ዝቅተኛ በሆኑ ኩባንያዎች የሚወጡ ሆኖ ከፍተኛ ኪሳራ ሊያስከትሉ የሚችሉ በመሆናቸው ከፍተኛ ትርፍ የሚሰጡ ናቸው።

ምሳሌ፡ የአሜሪካው አፕል ኩባንያ እ.ኤ.አ በ2020 በተለያዩ ደረጃዎች፣ የመክፈያ ጊዜ እና የወላድ መጠኖች ያሏቸውን 8.5 ቢሊዮን ዶላር የሚሆን ቦንዶችን አውጥቷል። አፕል አዲስ አክሲዮኖችን ከማውጣት ይልቅ ቦንድ ማውጣቱ የካፒታል ገበያዎችን በቀጥታ እንዲገባ፣ ለአክሲዮን መልሶ መግዛት፣ ለትርፍ ክፍፍሎች እና አዳዲስ ፕሮጀክቶች በገንዘብ ለመደገፍ፣ ለዓላማዎች መሳካት ገንዘብ እንዲያስባሰብ አስችሎታል። ቦንዶች የተገዙት በተቋማዊ ኢንቨስተሮች፣ በጋሪዮች የኢንቨስትመንት ፈንድ እና በሌሎች የገበያ ተሳታፊዎች ሲሆን፣ ይህ የአፕል ምሳሌ ኮርፖሬሽኖች የፋይናንስ ግባቸውን ለማሳካት የካፒታል ገበያዎችን እንደ የብድር ሰነድ አውጪዎች እንዲት እንደሚጠቀሙበት ያሳያሉ።

የሰነድ መዋላ ንዋይ አውጪዎች በኢትዮጵያ
የካፒታል ገበያ

የመንግስት አካላት

Issue No. 32

23 December 2027

Price: \$1.99

መንግስታት የመንግስት ወጪዎችን የመሠረተ ልማት ፕሮጀክቶችን እና የልማት ውጤቶችን ለመሸፈን ሰነዶችን በማውጣት በካፒታል ገበያዎች ውስጥ ወሳኝ ሚና ይጫወታሉ። እነዚህ ሰነዶች መንግስታት ከአገር ውስጥ እና ከአለም አቀፍ ኢንቨስተሮች ገንዘብ ለማሰባሰብ እንደ መንገድ ሆነው ያገለግላሉ። በዚህም የኢኮኖሚ እድገትን እና መረጋጋትን ይደግፋሉ።

በተለምዶ መንግስታት እንደ ገንዘብ እና የግምጃ ቤት ሰነዶች ያሉ የአዳዲስ ወይም ብድር ሰነዶችን ያወጣሉ። የረጅም ጊዜ ገንዘብ ብድር ሰነዶች ከአስርት እና ከሃገር ውስጥ የሚገኙ ሰነዶች ሲሆኑ እንደ የግምጃ ቤት ሰነዶች ያሉ የአውሮፓ ገንዘብ ብድር ሰነዶች በቅሎ የመሸጥ እና የመግዛት ሁኔታ በመፍጠር ለመንግስት ስራዎች በአውሮፓ ገንዘብ ገንዘብ ማሰባሰብ ያግዛሉ።

እንደ ሰነድ መዋላ ንዋይ አውጪዎች፡ መንግስታት በአጠቃላይ ዝቅተኛ የኪሳራ ተጋላጭነት ያላቸው አካላት ተብለው የሚታሰቡት ግብር መሰብሰብ ስልጣን ያላቸው በመሆኑ እና ገቢ በማመንጨት ችሎታቸው ምክንያት ሲሆን ይህም ብዙውን ጊዜ እንደ ተስማሚ ብድር የመመለስ ብቃት የሚወስድ ነው።

መንግስታት የመንግስት ወጪዎችን የመሠረተ ልማት ፕሮጀክቶችን እና የልማት ውጤቶችን ለመሸፈን ሰነዶችን በማውጣት በካፒታል ገበያዎች ውስጥ ወሳኝ ሚና ይጫወታሉ። እነዚህ ሰነዶች መንግስታት ከአገር ውስጥ እና ከአለም አቀፍ ኢንቨስተሮች ገንዘብ ለማሰባሰብ እንደ መንገድ ሆነው ያገለግላሉ። በዚህም የኢኮኖሚ እድገትን እና መረጋጋትን ይደግፋሉ።

በመንግስት አካላት ለሽያጭ
የሚወጡ ሰነዶች

የመንግስት ገንዘብ፡ በፌዴራል መንግስት ለሽያጭ የሚወጡ የረጅም ጊዜ የብድር ሰነዶች በአጠቃላይ እንደ ዝቅተኛ ኪሳራ ስጋት ኢንቨስትመንት የሚታዩ ናቸው። መንግስታት እነሱን ለመክፈል ያላቸው እምነት በብዙዎች የሚታወቅ እና ብዙዎች የሚገዙት አይነት ገንዘብ በመሆኑ በአብዛኛው ጊዜ ዝቅተኛ ትርፍ ያስከትላል።

የማዘጋጃ ቤት ገንዘብ፡ በከተሞች ወይም በክልሎች አካባቢ በመንግስታት ለሽያጭ የወጡ ገንዘብ ብድር ሰነዶች እንደ ትምህርት ቤቶች፣ ሆስፒታሎች እና አውራ ጎዳናዎች ያሉ የመሠረተ ልማት ፕሮጀክቶችን ይደግፋሉ።

የኤጀንሲ ገንዘብ፡ እንደ ኢትዮ ቴሌኮም ባሉ ከፊል መንግስታዊ ድርጅቶች (በመንግስት ባለቤትነት በተያዙ ድርጅቶች) የተሰጡ እነዚህ ገንዘብ በተዘጋጃ የፌዴራል መንግስትን ድጋፍ ሊይዙ ይችላሉ።

ለምሳሌ፡- እ.ኤ.አ. በ2021 ጃን ቀን የመንግስት ወጪን ለመሸፈን እና ብሄራዊ ዕዳን ለማስተዳደር በግምት 97 ትሪሊዮን የሚያወጣ የጃን ቀን የመንግስት ገንዘብ አወጣጥ።

እነዚህ ገንዘብ ለአገር ውስጥም ሆነ ለአለም አቀፍ ደረጃ ለተቋማዊ ኢንቨስትመንት፣ ለግብርና ለኢንቨስትመንት ተሸጠዋል። የጃን ቀን መንግስት ገንዘብ የጃን ቀን መንግስት ለመሠረተ ልማት፣ ለማህበራዊ ፕሮግራሞች እና ለኢኮኖሚ ማህበራዊ እርምጃዎች ገንዘብ እንዲያስባሰብ ረድቷል።

የሰነድ መዋላ ንዋይ አውጪዎች የሕግ
ማዕቀፍ

የሰነድ መዋላ ንዋይ አውጪዎች የብቁነት፣ ሰነድ መዋላ ንዋዮችን በባለስልጣን የማስመዝገብ፣ ድርጅቱን በሰነድ መዋላ ንዋዮች ገበያ የማስመዝገብ፣ የገቢ ስብጥር፣ የሥራ አስፈጻሚዎች ክፍያ፣ የውስጥ ቁጥጥር እና የአድጋ ስጋት አስተዳደር በተመለከተ የሚወጡ መመሪያዎችን አክብረው መስራት አለባቸው። የሰነድ መዋላ ንዋይ አውጪዎች ለሽያጭ የሚያወጧቸው ሰነዶች በግል ለሽያጭ የሚቀርቡ እና ለብቁ ኢንቨስትመንት የሚሸጡ ሰነድ መዋላ ንዋዮች ካልሆኑ በስተቀር በባለሥልጣን እና በገበያው የሚወጡ ህጎች ጋር የተናበቡ መሆን አለባቸው። የሰነድ መዋላ ንዋዮችን ለሕዝብ የማቅረብ እና ግብይት መመሪያ እና በኢትዮጵያ የሰነድ መዋላ ንዋዮች ገበያ የገበያ መተዳደሪያ ደንብ ላይ እንደተዘረዘረው የሰነድ መዋላ ንዋዮች አውጪዎችን በተመለከተ ቁልፍ ህጎች የሚከተሉትን ያካትታሉ፡-

የሰነድ መዋላ ንዋይ አውጪዎች ብቁነት፡ በንግድ ሕግ መሠረት የተቋቋመ የኢኮኖሚ ማህበር ለሕዝብ ሰነድ መዋላ ንዋዮችን የሚሸጥ ከሆነ ወይም ሰነዶችን ለማውጣት በሕግ የተፈቀደለት ማንኛውም አካል፣ በሥልጣኑ ውስጥ የሚሠራ ባለ ብዙ ወገን ኤጀንሲ ወይም በኢትዮጵያ የካፒታል ገበያ ባለሥልጣን በግልጽ የተፈቀደለት ሌላ ማንኛውም አካል ሰነዶችን ለሕዝብ የማውጣት መብት አለው። በተጨማሪም በመቋቋም ላይ ካሉ ኢኮኖሚ ማህበራት ውጭ ያሉ አውጪዎች የኮርፖሬት አስተዳደር ደረጃዎችን ማክበር፣ በሚመለከታቸው የሂሳብ መርሆዎች መሠረት የተዘጋጁ የተረጋገጡ የፋይናንስ መግለጫዎችን ማቅረብ እና የሰነዶችን በነጻነት የማስተላለፍ ችሎታቸውን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል። በዚህም ግልጽነት፣ የፋይናንስ ታማኝነትን እና የኢንቨስትመንት ጥበቃ ያረጋግጣሉ።

የምዝገባ መስፈርቶች፡- አውጪዎች የምዝገባ መስፈርቶች የምዝገባ መግለጫ ከደንበኛ ሳቢ መግለጫ ጋር ደጋፊ ሰነዶችን ጨምሮ የንግድ ምዝገባ የምስክር ወረቀት፣ የንግድ ፈቃደኝ እና የኢንቨስትመንት ፈቃደኝ፣ የመመስረቻ ጽሁፍ፣ የግብር ሰነዶች፣ ለሽያጭ መውጣት የሚያጸድቅ የባለአክሲዮን ወይም የገቢ ውሳኔ፣ የባለፊት ሰነድ ዓመታት የተገመገሙ የፋይናንስ መግለጫዎች፣ የንብረት ግመታ ሪፖርት፣ ትልልቅ ኮንትራቶች እና ውሳኔ በመጠቀም ላይ ያሉ የፍርድ ቤትም ሆነ ሌሎች አይነት ክርክሮች ዝርዝር፣ የውጭ ገለልተኛ የሕግ አማካሪ አስተያየት እና የኢኮኖሚ ሽያጭ ገንዘብ የሚገባበት የዝግ አካውንት የተከፈተ ስለመሆኑ የሚያሳዩ ማስረጃዎችን ያካትታሉ።

የሰነድ ሙዓላ ንዋይ አውጪዎች በኢትዮጵያ የካፒታል ገበያ

የሰነድ ሙዓላ ንዋይ አውጪዎች ቀጣይነት ያላቸው ግዴታዎች፡ በ24 ሰዓታት በገበያው ውስጥ ጉልህ ክስተቶችን (ድርጅቱን ለቁጥጥር የሚያበቃ ድርሻ ግዥዎች፣ህድረገጽ፣በዕዳ ላይ ያሉ ጉድለቶች) ካሉ ሪፖርት ማድረግ፣በየፋይል አመቱ የፋይናንስ መግለጫዎችን፣ዓመታዊ አዲት የተደረጉ የፋይናንስ መግለጫዎችን እና አማራጭ የተረጋገጡ የገቢ ትንበያዎችን ለባለሥልጣኑ እና እንደ ሁኔታው ለገበያው ሪፖርት ማቅረብ እና ማሳወቅ አለባቸው፡፡

የሰነድ ሙዓላ ንዋይ የምዝገባ መስፈርቶች፡- የሰነድ ሙዓላ ንዋይ አውጪው ወይም በሰነድ ሙዓላ ንዋዮች ገበያ የተመዘገበ ኩባንያ የገበያውን መስፈርቶች ማሟላት፣የካፒታል ገበያ አዋጅን እና የገበያው ደንቦችን ማክበር፣በባለሥልጣኑ የጸደቀ ደንብ ላይ መግለጫ ማቅረብ፣ዝቅተኛ ለህዝብ ሽያጭ የሚቀርበውን ሰነድ መጠን ማክበር፣በአለም አቀፍ የፋይናንስ ሪፖርት ማድረግ ደረጃዎች መሠረት የፋይናንስ መግለጫዎችን ማዘጋጀት እና ትርፋማነትን ወይም የአድገት አቅምን ማሳየት አለበት፡፡

በገበያው የተመዘገቡ ኩባንያዎች ዝርዝር ቀጣይነት ያላቸው ግዴታዎች፡- የሰነድ ሙዓላ ንዋይ አውጪው ወይም የተመዘገበ ኩባንያው ቀጣይነት ያላቸውን የምዝገባ ግዴታዎች መወጣት አለበት፡፡ይህም መሰረታዊ መረጃዎችን እና የፋይናንስ ሪፖርቶችን በወቅቱ ማሳወቅ፣ ከገለልተኛ ቦርድ ዳይሬክተሮች ጋር ጤናማ የኮርፖሬት አስተዳደርን ማስጠበቅ እና አመታዊ አጠቃላይ ስብሰባዎች ማድረግን ያካትታል፡፡

አንዲሁም የተዛማጅ ወገን ግብይቶችን ማሳወቅ እና እንደ አስፈላጊነቱ ፈቃድ ማግኘት አለባቸው፡፡ እነዚህን መስፈርቶች አለማክበር በሰነድ ሙዓላ ንዋዮች ገበያ አገዳ ወይም መሰረዝ ሊያስከትል ይችላል፡፡

ውስጣዊ ቁጥጥሮች እና የአደጋ ስጋት አስተዳደር፡ ሰነዶችን ለሕዝብ ሽያጭ ያቀረቡ የሰነድ ሙዓላ ንዋይ አውጪዎች የውስጥ ቁጥጥር እና የአደጋ ስጋት አስተዳደር እቅዳቸውን እና ክንውን በየጊዜው ለባለሥልጣኑ ማሳወቅ ይጠበቅባቸዋል፡፡

የኢትዮጵያ የካፒታል ገበያ አስተዳደራዊ ፍርድ ቤት
Ethiopian Capital Market Administrative Tribunal

ECMAT